

GÜNÜMÜZ MEZAR TAŞI YAZILARINDA MİZAH

Dr. Öğr. Üyesi İsmail ABALI
İğdir Üniversitesi, ismail.abali@igdir.edu.tr

ÖZET

Tarih sahnesinde kendine yer bulan tüm ulusların millî özelliklerini yansıtan bazı somut kültürel unsurları mevcuttur. Bunlardan biri de mezar taşlarıdır. Mezar taşları, bünyesinde barındırdığı motifler, semboller, damgalar, tarihî ve edebî değer taşıyan yazılarla ait olduğu toplumun düşünce yapısı, hayatı algılayış tarzı, kültürel unsurları, millî kimliği vb. ile ilgili eşsiz bilgiler ihtiva etmektedir. Taşıdığı kutsallık olgusu ve bunun getirdiği dokunulmazlık sayesinde eski dönemlerden günümüze dek varlığını büyük oranda koruyan mezar taşları, bugüne kadar birçok araştırmaya konu olmuş; ait olduğu milletin geçmişi, tarihi, sosyokültürel hayatı ve folkloru ile ilgili çeşitli bilgiler ve fikirler sunmuştur. Bu çalışmada, toplumların millî özelliklerinden biri olan mizahın, mezar taşlarına yansıyor yansımadağı probleminden hareketle Türkiye’de bulunan günümüz mezar taşlarındaki gülmeye neden olan mizahi yazılar tespit edilip incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mezar taşı yazıları, Mizah, Gülme

HUMOR IN THE PRESENT EPITAPHS

ABSTRACT

There are some concrete cultural elements that reflect the national characteristics of all nations that find their place in the history scene. One of them is grave stones. The gravestones contain unique information about the motifs, symbols, stamps, historical and literary texts with the perception of life, cultural elements, national identity of the society it belonged to. Thanks to the phenomenon of holiness and the impunity it brought, tombstones which have preserved their existence from ancient times to the present have been the subject of many researches to date; also it presented various information and ideas about the background, history, sociocultural life and folklore of the people it belonged to. In this study, humor, one of the national features of a society, causing or not grave stones to laugh at the problems with the movement today reverberations tombstones in Turkey were examined humorous articles are detected.

Keywords: Epitaphs, Humor, Laughing

GİRİŞ

İnsana özgü bir kavram olan gülme basit bir eylem şeklinde tezahür etse de bu eylemin gerçekleşmesinin ardında birçok etmen yatmaktadır. İnsanın niçin, ne zaman ve neye güldüğünü açıklamak için ortaya atılan sayısız fikir, yorum ve kuramlara göre gülme

eyleminin gerçekleşmesinde biyolojik, psikolojik, sosyolojik, felsefi boyutlar gibi çok yapılı bir etmenler bütününün etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple de antik çağlardan bu yana çeşitli açıklamalar getirilse de gülmenin geçerli ve kapsamlı bir tanımı yapılamamış; insanın gülme eylemine ne zaman, neye karşı ve hangi durumlarda başvurduğu tam olarak anlaşılamamıştır.

Bu konuda geliştirilen teorileri üç ana başlıkta toplamak mümkündür: *üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama kuramları*... Üstünlük kuramı çerçevesinde Platon, gülmeye insanın diğerleri üzerinde üstünlük kurma isteğinin neden olduğunu savunur. Ona göre insan, kendisini olduğundan daha üstün ve vasıflı zannettiği sürece komiktir. Platon'la aynı fikri paylaşan Hobbes da kişinin kendisini diğer insanlarla karşılaştırıp daha üstün görmesi sonucu gülmenin meydana geldiğini, bu gülme eylemiyle de kendi zaferini kutladığını savunur. Gülmenin üstünlük duygusu neticesinde ortaya çıktığını ifade eden Ludovici de insanın gülerken dışlerini göstermesinin cesareti ve fiziki üstünlüğü simgelediğini belirtir (Öğüt Eker 2014, 141-142). Yani bu kuramın temelinde insanoğlunun doğasındaki bitmek tükenmek bilmeyen güç arzusu ve galibiyet isteği yatmaktadır. İnsanlar birbirinin rakibidir ve kişi, rakibini alt etmek için onun kusurlarını arar ya da talihsiz bir anını bekler. Söz konusu an geldiğinde de – aynı kusurun kendinde olmamasının da verdiği haz ile- gülme reaksiyonu ortaya çıkmış olur (Usta 2009, 82). Bu teoriye göre örneğin düşen bir kimseye gülmemizin nedeni, o kişinin düşerek kusurunun ortaya çıkması ve bizim onun yerinde olmamamızdır. Doğamız gereği diğer insanları kendimize rakip olarak algılamamız ve onları kusurlu hallerinde görmemiz neticesinde gülme eyleminin ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır.

Gülmeyi açıklamaya çalışan bir diğer kuram ise uyumsuzluk (aykırılık) kuramıdır. İlk kez Aristoteles'in irdelemeye çalıştığı bu teoride beklenti ile sonuç arasında bir uyumsuzluğun bulunması gerekmektedir. Aristoteles, *Rhetoric* adlı eserinde gülme eyleminin dinleyicilerde belli bir beklenti yaratıp sonra da onları sürpriz bir sonuçla karşı karşıya getirmek suretiyle ortaya çıkabileceğini ifade etmiştir. Kant'ın ve Schopenhauer'ın düşüncelerinde de var olan uyumsuzluk kuramına göre gülmenin nedeni, bir kavram ve o kavramın çağrıştırdığı gerçek nesnelere arasındaki uyumsuzluğun aniden algılanmasına bağlıdır. Gülme eylemi de bu uyumsuzluğun kendisidir (Morreal 1997, 24-28). Uyumsuzluk kuramına göre dünya üzerindeki canlı-cansız varlıklar var oluşlarından bu yana belli bir düzenin-sistemin parçası konumdadırlar ve bu sistemlerde yer alan tüm kavram, olay ve varlığın belli özellikleri vardır. İşitilen ya da yaşanan bir olayın seyri esnasında kişinin belleği, tecrübeleri dâhilinde sonuca yönelik belli bir beklenti oluşturur. Beklentinin dışında bir gelişme karşısında ise kişide şaşkınlık ve akabinde gülme durumu ortaya çıkar. Akıl; beklenmedik, mantıksız ya da uyumsuz olarak algıladığı sürpriz sonuca gülmeyle tepki gösterir (Öğüt Eker 2014, 138). Aslında uyumsuzluk kuramı dâhilinde belli bir uyumdan da söz etmek gerekir. Her ne kadar aralarında uyumsuzluk olsa da beklenti ve sonuç arasında belli benzerlikler söz konusu olduğunda bir uyum ortaya çıkabilir. Örneğin denizi ilk defa gören bir çobanın "*Koyun salıverilecek bir ova varmış, onu da sel almış*" şeklindeki ifadesi, insanın deniz hakkındaki düşüncesine uymamakta ve uyumsuzluk durumunu doğurmaktadır. Fakat çobanın aklıyla

düşünüldüğünde bu ifade aynı zamanda uyumludur. İlk bakışta tamamen uyumsuz gibi görünen bu durumun, aslında, kendi mantığı çerçevesinde uyumlu olduğunu sonradan fark eden birey için gülme eyleminin gerçekleşmesi söz konusu olmaktadır.

Mizah teorilerinden bir diğeri ise rahatlama kuramıdır. Descartes'ın bir kötülükle karşılaştığında kişinin tehlikeyi bertaraf etmesiyle ortaya çıkan sevinç olarak adlandırdığı bu teori, kişideki sıkıştırılmış ya da bastırılmış enerjinin ortaya çıkması temeline dayanmaktadır. Yani tehlikeli ya da acı verici herhangi bir durumun ortadan kalkması insana huzur verir ve kişide bir rahatlama hissi meydana gelir. Bu hissın ortaya çıkması ise gülme reaksiyonuna neden olur. Mc. Dougall'a göre kişinin sadece kendisinin değil başkalarının da herhangi bir sıkıntıdan kurtulması sonucunun verdiği rahatlama ile gülme eylemi gerçekleşebilir. Rahatlama teorisini tümüyle sistemleştiren Jung'a göre ise bir mücadeleden galip çıkma, korku veya acıdan, sosyal sınırlamalardan kurtulma gibi rahatlama sağlayan her olay gülmeye sebebiyet vermektedir (Öğüt Eker 2014, 143). Freud'a göre ise gülme, savunma ile baskı arasındaki dengenin mizahın yol açtığı ve hazın lehine sonuçlanan psişik bir süreçtir. Freud'a göre bu süreçte haz serbest bırakılır ve gülme eylemi gerçekleşir. Ona göre gülme esnasında boşalan psişik enerjiler, daha önceki bastırılmış ve engellenmiş hazlardan kaynaklanmaktadır. Yani gülme, artık kullanılmayan enerjinin serbestçe boşalmasıyla oluşur (Şentürk 2010, 91).

Günümüz Mezar Taşı Yazılarında Mizah

İlkel insanlardan günümüze toplumlar, ölü bedenleri ortadan kaldırmak için birçok yöntem uygulamıştır. Çoğunlukla mensup olunan din veya inanç sisteminin gerektirdiği yollarla gerçekleştirilen bu işlemler arasında ölü bedeni ıssız bir mekâna bırakma, parçalayıp vahşi hayvanlara ikram etme, ağaç dallarına asma gibi yöntemler kullanılmıştır. Temel gaye olarak ölü bedeninin kötü kokusundan ve yayması muhtemel hastalıklardan korunmak amacıyla gerçekleştirilen bu işlem, bazı coğrafyalarda ölünün hatırasına saygı duyma çerçevesinde cesedi muhafaza etme yani mumyalama şekline bürünmüştür. Bazı toplumlarda ise bu uygulama, toprağa gömme ve cesedin yakılarak küllerinin suya dökülmesine dönüşmüştür. Günümüzde de büyük oranla uygulanan bu iki yöntemden toprağa gömme işlemi, İslam inancına göre Habil ile Kabil hikâyesinden insanoğluna miras kalmıştır.

İlk olarak ölü bedenleri muhafaza etmek için yapılan mezarların çeşitli tahribatlara maruz kalmasını ve kaybolmasını önlemek amacıyla başına ve ayakucuna çeşitli nesnelere dikilmesi işlemi, zamanla üzerine yazı yazılabilecek taşların yerleştirilmesine dönüşmüştür. Önceleri yalnızca mezarda yatanın kim olduğuna dair bilgilerin verildiği mezar taşları, gittikçe edebî bir üslup çerçevesinde gelişim gösteren zarif ve estetik yazılarla bezenir hale gelmiştir (Ovies 2006, 93). Müstakil bir edebî türü –mezar taşı yazıları/sözleri/manilerini- taşıyan mezar taşları, taşıdıkları kutsallık olgusu ve bunun getirdiği dokunulmazlık ile yüzyıllarca ayakta kalabilmiş; eski toplumların kültürüne dair eşsiz bilgileri günümüze aktarmıştır.

Bilindiği gibi mezarlar, -pek tabii ki kişinin inancına bağlı olarak- ölümü ve sonrasındaki kabir azabı, mahşer günündeki sorguya çekilme ve nihayetinde ebedî hayattaki akıbeti

hatırlatan ilk ve en önemli unsurdur. Çocukluk döneminin sonundan hayatının sona ermesine kadar birey, yaşamının her safhasında ölüm gerçeğiyle karşı karşıyadır ve bir gün mutlaka öleceğinin farkındadır. Gerek yakınlarının ölümüyle gerek de okul ve din eğitimiyle hayatın sonunun geleceği gerçeğinin sürekli farkında olan insan için ölümü hatırlatan her olay, durum ve unsur ciddi bir meseledir. Mevcudiyetiyle ölümü düşündüren söz konusu unsurların hayat boyu bilincinde olan insan, bu durumun verdiği endişe, keder, belirsizlik ve çaresizlikle psikolojik olarak sürekli gerginlik yaşar. Bu gerginliği aşmanın en kolay yolu ise *mizah* ve *gülme* kavramlarında saklanmaktadır.

Mezar taşları içerdiği yazı, sembol, simge, figür, motif vb. unsurlar ile ait olduğu toplumun tarihi, kültürü, edebiyatı, sanatı ve folkloru hakkında geniş ve güvenilir bilgiler sunmuş; bu amaçla birçok araştırmaya tabi tutulmuştur. Kültürel ve folklorik öğelerimizi gelecek kuşaklara aktaran değerli unsurlardan biri olan Türk mezar taşları, tespit edebildiğimiz kadarıyla birkaç araştırma dışında mizah çerçevesinde değerlendirilmemiştir. Bu konuda Ergün Veren (2018, 1481), Yenisey yakınlarında bulunan ve runik harflerle yazılmış bir mezar taşında, hiciv zeminine oturtulmuş mizahi bir ibarenin varlığından söz eder. Şeref Boyraz (2003, 96) ise “Türkiye’de Mezar Taşı Sözleri” adlı kapsamlı eserinde mezar taşı sözlerinin işlevsel boyutlarından birinin de mizah olduğunu kaydederek gülme unsurunu ön plana çıkaran örneklerle yer verir.

“Ölüm” ve “mizah”, ilk bakıldığında, yan yana getirilemeyecek kadar birbirine uzak kavramlar gibi görünse de son zamanlardaki bazı mezar taşlarında mizahi ibareler görmek mümkündür. Mizah yaratma konusunda bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yazılan bu yazılar gülme reaksiyonunu meydana getirmektedir. Nitekim Klein’a göre ölüm ile ilgili ortaya çıkan mizahi unsurlar, bireyin ölüm endişesini ortadan kaldırır, kişinin yakınlarının ölümüyle baş edebilmesini sağlayarak üzüntü ve stresini en aza indirir. Aynı konuda Mikes da ölüm konulu mizahın kişi üzerinde üç farklı haz duygusu yarattığını savunur. Araştırmacıya göre söz konusu hazlar; mizahın doğal hazzı, ölümü evcilleştirmenin (sıradanlaştırma) verdiği haz ve ölüm gibi korkunç bir olaya rağmen gülebilmeyen getirdiği hazdır. Bu bağlamda Bombeck’in ifade ettiği gibi kahkaha, en çok ihtiyacı olduğu anda kişiyi trajediden kurtarır ve ölüme gülebilmeye cesaretinden dolayı onu ödüllendirir (Shavladze 2015).

Bu bağlamda biz de çalışmamızın inceleme kısmında günümüz (Cumhuriyet dönemi Latin harfli) mezar taşı yazılarında mizahi unsurların var olup olmadığı probleminden hareketle yazılı, sözlü ve sanal kaynaklardan derlediğimiz mezar taşı yazıları üzerinde incelemeler yapmaya çalıştık. Tespit ettiğimiz mizahi mezar taşı yazılarını yedi başlık altında göstermek mümkündür.

1. Ölen Kişinin Temennileri/Mesajlarından Doğan Mizah

Mezar taşlarında yer alan yazıların birçoğunda ölenin ağzından söylenen ve onun temennilerini içeren ibareler bulunur. Bu temenniler çoğunlukla ölen kişinin unutulmaması ve güzel hatıralarla anılması, geride bıraktığı yakınlarına iyi bakılması, arkasından Fatiha ya da çeşitli dualar okunması, ölümün akıldan çıkarılmaması ve sık sık ziyarete gelmesi gibi

istekleri ihtiva eder. Genellikle geleneğe uygun olarak estetik, zarif ve mütevazı sözlerle ifade edilen bu temenniler, birçok mezarda görülebilmektedir. Fakat aşağıda örneklerine yer verdiğimiz türden aykırı temenniler, insanın mezar taşı algısına uymamakta ve bu durum da gülmeye neden olmaktadır. Örneğin;

“Dört çocuğum var, benden beter olsunlar” (URL-1)

“Mezarımı ziyarete yüzü olanlar gelsin” (URL-2)

“Ruhuna Fatiha okumayın” (Boyras 2003, 157) gibi sözler, insan zihnindeki mezar taşı yazısı geleneğine uymamakta ve gülme durumu ortaya çıkmaktadır. Bazı mezar taşı yazılarında ise mizah, ölenin ağzından söylenen ve okuyan kişinin bir anda gerçekle yüzleşmesini sağlayarak duygu karmaşası yaratan sözlerde gizlidir. Örneğin;

“Biz de gezerdik sizin gibi

Siz de öleceksiniz bizim gibi” (URL-3) ya da

“Ben size gelemem ama siz bana gelebilirsiniz” (Boyras 2003, 216) şeklindeki sözler, okuyan kişide mezarda yatanın kendisine bir gün mutlaka öleceğini ya da sık sık kabir ziyaretine gelebileceğini ima ettiği algısını yaratmaktadır. Mezarlıkta, onca ölünün arasında hayatta olduğu için kendisini onlardan üstün bir konumda hisseden kişi, bir anda ölüm gerçeğiyle yüzleşmekte; duyguları birbirine karışan bireyde bu durum gülme tepkisini ortaya çıkarmaktadır.

2. Ölen Kişinin Adı/Lakabından Doğan Mizah

Ülkemizdeki bazı kişi adlarının mizahi bir nitelik taşıdığı ortadadır. Gazete haberlerine de konu olan bu isim ve soy isimlerin mezar taşlarında bulunması, söz konusu unsurlara ayrı bir mizah katmaktadır. Örneğin “Şişe Büyük, Allah rahmet eylesin” (URL-4) yazısındaki kişi adı ve soyadı, bir araya geldiğinde içki şişesini andırmaktadır. Ölüm, Ahiret, kabir azabı gibi kavramların zihni en çok meşgul ettiği ve dinî duyguların en yoğun hissedildiği mezarlıklarda, kişinin zihninde içki şişesinin belirmesi hem duygu karmaşasına neden olmakta hem de bir uyumsuzluk meydana getirmektedir. Böylece, mezar taşında bu ismi okuyan kişinin gülmesi de kaçınılmaz bir durum olmaktadır.

Mezar taşlarında ölenin soyadı ile ilgili yapılan söz oyunları da mizaha neden olabilmektedir. Örneğin Derdiyok soy isimli mevtanın mezar taşına, soyadıyla ilgili kafiye oluşturması için yazılan “Derdi çok ama Derdiyok” (Boyras 2003, 225) yazısı gülme reaksiyonunu doğurmaktadır. Ölen kişinin adı ve lakabı ile ilgili mizahi yazılara aşağıdaki isimler de örnek gösterilebilir:

“Duran Paramyok” (K1)

“Şih Osman Oğullarından Vites Mehmet” (K2)

3. Ölen Kişinin Ölüm Şeklinin Mezar Taşındaki Tasvirinden Doğan Mizah

Mezar taşlarına ölen kişinin nasıl öldüğü ile ilgili bilgiler genellikle yazılmamaktadır. Eceliyle ölen kişilerin mezar taşlarında belirtilmeyen ölüm nedeni, ancak doğal felaketler, yangın, amansız hastalık, trafik kazası gibi sebeplere dayalı ölümlerde yazılmaktadır. Fakat bazı mezar taşlarında, mevtanın çok basit sebeplerle hayatını kaybettiğini bildiren yazılar bulunmaktadır. Esasında mizah amacı güdülmeyen yazılan bu yazıların, kişinin ölüm şeklini tam olarak tasvir edememesi ya da çok kısa şekilde ifade edilmesi neticesinde gülme durumunun ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin;

“Pazartesi günü çamaşır yıkarken vefat etmiştir” (URL-5)

“Karılarının ve anasının kavgalarından

Karı dırılısından kahrolarak ölen Osman Ağa” (K3)

“Ölüm sebebi ikiz çocuk doğurmak” (Boyras 2003, 148) şeklinde ifade edilen ölüm şekilleri, mezar taşı geleneğine uymamakta ve gülme reaksiyonunu doğurmaktadır.

4. Ölen Kişinin Yaşarken Kıymet Verdiği Unsurların Mezar Taşında Yer Verilmesinden Doğan Mizah

Bazı mezar taşlarında ölen kişinin hayatta iken değer verdiği unsurlara da yer verilmektedir. Çoğunlukla evlatlarına, sevdiklerine ya da gençliğine doyamadığına yönelik ifadelerle oluşturulan bu yazılardan başka mezar taşında kıymet verdiği şeyin şekli, resmi, fotoğrafı ya da o unsuru anımsatan herhangi bir figür de bulunabilmektedir. Bu unsurlar ölen kişinin tuttuğu futbol takımının amblemi, çaldığı müzik aletinin şekli, beslediği evcil hayvanının fotoğrafı gibi somut hatıralar da olabilmektedir. Fakat hayatta iken içki içmeyi çok seven bir kişinin mezar taşında, altında “Çok severdi” yazan bir Yeni Rakı şişesi figürünün bulunması (URL-6) mizahi olarak algılanmaktadır. Mezarlıkta dolaşırken hem ölüm endişesinin getirdiği korku hem de dinî duyguların verdiği ruhani coşku neticesinde bireyin bir anda içki şişesi figürü ile karşılaşması gülmesine, hatta kahkaha atmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde mezarlıklarda;

“Çok iyi bir Atatürkçü ve Cumhuriyet Halk Partili idi” (URL-7)

“Yaşasın laik Cumhuriyet” (URL-8)

“Ölüm ne zaman ve nereden gelirse gelsin

Mezarıma siyah beyaz güller atılacaksa

Mezar taşıma Beşiktaş yazılacaksa

Öyle ölüm hoş gelmiş, sefa gelmiş” (K4)

“Totocuydu, futbolcuydu bir zaman

Cemiyette efendiydi her zaman

Çok sevdi Hüda, etmedi niyaz

Unutmadık, unutulmazsın Kiraz” (Boyras 2003, 145) yazılarını görenler için de bu ifadeler, mezar taşı yazılarının mizahi bir boyutu olduğunu kanıtlar niteliktedir.

5. Ölüm Olayının Genel Tasvirinden Doğan Mizah

Ölüm ve ölümü akla getiren tüm düşüncelerin insanı endişeye sevk ettiğini ve bu sebeple de insanın psikolojik olarak bir gerilim yaşadığını daha önce de belirtmiştik. Özellikle de bu amansız sonun nasıl gerçekleşeceğini düşünmek, bazen insanı dehşete düşürebilmektedir. İşte bu düşünce ile mezarlıkta dolaşan bir kişide, mezar taşlarında ölüm olayının dehşet vericiliğine yönelik yazıların bulunduğu yönünde bir beklenti oluşur. Fakat aşağıdaki gibi ölümü mizahi bir biçimde tasvir eden, ölümle dalga geçen, bir anlamda ölümü sıradanlaştıran yazıların tezahürü, kişinin gülmesine yol açabilmektedir:

“Canlı Yayın Sona Erdi” (K3)

“Saatin pili bitince eylemez tık tık

Zamanı gelince ruhuna derler çık çık

Allaha hakkıyla kulluk eyle

Zira Ahirette dinlemezler hık mık” (K5)

“Ben hastayım dedim dedim, inanmadınız

Bak n’oldu şimdi?” (K1)

“İşte son” (Boyras 2003, 231)

6. Ölen Kişinin Hayattaki Özelliklerinden Doğan Mizah

Mezar taşı yazılarında en çok karşılaşılan unsurlardan biri de ölen kişinin hayattayken bıraktığı etkilerin anlatılmasıdır. Ölenin çoğunlukla iyi yönlerinin vurgulandığı, yaptığı

iyiliklerin hatırlatıldığı ve bu yolla bilmeyenlere de duyurulduğu bu türden yazılar, ölenin akrabaları nezdinde nasıl bir yere sahip olduğu konusunda da bilgi vermektedir. Fakat nadir de olsa ölen kişinin olumsuz yönlerini içeren yazılar da bulunmaktadır (Boyras 2003, 123). Aşağıda örnekleri bulunan mezar taşı yazıları buna örnek gösterilebilir:

“Şükürler olsun kocacığım

En azından nerede olduğun belli” (URL-9)

Bu mezar taşı yazısına bakıldığında ölenin hayatta iken evine pek uğramadığı ve zamanını her gün farklı yerlerde geçirdiği anlaşılmaktadır. Geleneğin aksine ölenin kötü bir yönünün aktarıldığı bu yazıyı okuyan kişinin zihni bir nevi şoka uğrar. Fakat ölenin artık başka yerlerde olamayacağı ve arayan kişinin onu mezarda bulabileceğini sonradan anlayan birey sürpriz bir sonuçla karşılaşmış olur ve gülme reaksiyonunu gösterir.

Mizahı ortaya çıkaran unsurlardan biri de delilere ait mezar taşlarıdır. Günlük yaşamda bile delilere ve deliliğe karşı gülme unsurunun ön plana çıktığı bu durumun mezar taşlarına aks etmesi, mizaha ayrı bir boyut katmaktadır. Nitekim Hazlitt'e göre gülmeyi ortaya çıkaran asıl unsurlardan biri de “duyguların birbirini itip kakması/duygu sıkışması”dır (Feinberg 2010, 280). Hem ölümü düşünmenin verdiği endişe hissi hem de yakınlarını kaybetmiş olmanın getirdiği üzüntünün hemen ardından geleneğe aykırı olarak yazılmış aşağıdaki gibi bir mezar taşı yazısı görmenin uyandırdığı neşe, gülme hatta kahkaha atma ile sonuçlanabilmektedir:

“Yaşadı coşa coşa

Yoruldu koşa koşa

Adı deliye çıktı

Deliler ondan bıktı

Sevmeyince deliler

Merak etti veliler” (Boyras 2003, 162)

7. Geride Kalanların Düşüncelerini İçeren Mezar Taşı Yazılarındaki Mizah

Gelenekte mezar taşlarına yazılan yazılardan biri de geride kalanların, kaybettikleri kişinin ölümünden sonra hissettikleri duygu ve üzüntüyü bildiren ifadelerdir. Yakınlarının ölümünden duydukları acı ve kederi mezar taşında belirtmeyi bir minnet borcu kabul eden akrabaları, bu hislerini çoğunlukla “Seni unutmayacağız”, “Hep kalbimizde yaşayacaksın” şeklindeki sözlerle ifade ederler. Fakat bazı ölü yakınları, -diğer akrabalarına bir mesaj vermek amacını da güderek- mezar taşlarına aşağıdaki gibi sözler de yazdırmıştır:

“Mezar taşını hayırlı evlatlarından Kasım yaptırmıştır” (URL-10)

“Mal bıraktın, mülk bıraktın üşüştük

Kavga ile niza ile bölüştük

Biz üç kardeş toprak için dövüştük

Sen mezarda huşu ile yat baba

***

Çocukların etsinler diye rahat

Satmadın da geçindin kıt kanaat

Evladından sana olsun nasihat

O dünyada malın varsa sat baba” (Boyras 2003, 96).

Her iki yazıdan da açıkça anlaşılmaktadır ki babalarının ölümünden sonra evlatları miras kavgasına tutuşmuş ve kardeşlerin araları açılmıştır. Babasının mezar taşını yaptıran evlat ise bu durumu ölümsüzleştirmek, diğer kardeşlerine bir mesaj vermek ve utanç duyduğu bu durumu başka insanlara da duyurmak amacıyla bu ifadeleri mezar taşına kazımıştır. Kardeşler arasındaki miras kavgasını içeren yazıyı mezar taşında gören insanlarda da gülme durumunun ortaya çıkması son derece doğaldır. Özellikle ikinci mezar taşı yazısı gerek edebî üslubu gerek de olanları açık açık tasvir etmesi ve ölen kişiye öbür dünyada malını satması yönündeki nasihati ile ayrı bir mizahi nitelik taşımaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İlk bakışta mezar taşlarında, mizahi öğelerin bulunmasının imkânsız olduğu yönünde bir düşünce tezahür etse de gerek önceki araştırmaların işaret ettiği gerek de bu çalışma ile ortaya koymaya çalıştığımız üzere Türkiye’deki bazı mezar taşı yazıları, insanın gülmesine yol açan yazılar ihtiva etmektedir. Bu bağlamda yazılı, sözlü ve sanal kaynaklardan elde ettiğimiz söz konusu yazıları yedi başlık altında tasnif ederek teorik bir çerçeve ortaya koymayı ve konuyla ilgili ileride yapılacak çalışmalara ışık tutmayı amaçladık.

Mezar taşı yazılarına karşı gerçekleştirilen gülme eylemi, insanın neye, ne zaman ve niçin güldüğünün sınırlarını çizmek amacıyla ortaya atılan üç büyük teori ile açıklanabilmektedir. Bu bağlamda mezarları ziyarete gelen bir kişinin bilinçaltında, yaşıyor olmasının verdiği cesaretle ölümlere karşı bir üstünlük duygusu taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu hisle mezarlıkta dolaşan kişinin, mezar taşındaki mizahi ifadelerle gülmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Mezar taşlarında yer alan bazı yazılar ise geleneğe tamamen aykırı bir durum arz etmektedir. Bilindiği üzere mezar taşlarında hissettirilmek istenen temel duygular; üzüntü, pişmanlık, acı ve bunun gibi ölümü hatırlatan hislerdir. Fakat bazı mezar taşı yazıları, geleneğin aksine mizahi ifadelerle oluşturulmuştur. Mezarlık gibi ciddi ve kasvetli bir mekânda, bu yönde yazılar görme beklentisi içerisinde olan kişinin bir anda mizahi yazılar okuması, uyumsuzluk durumunun ortaya çıkmasına ve bu da kişinin gülmesine neden olmaktadır. Bazı mezar taşı yazılarındaki mizahi ise rahatlama kuramı ile açıklamak mümkündür. Daha önce de ifade edildiği gibi insan, hayatı boyunca sürekli ölüm gerçeği ile

karşı karşıyadır ve bir gün mutlaka öleceğinin farkındadır. Çeşitli nedenlerle mezarlığa geldiğinde daha da belirginleşen bu farkındalık, bilinçaltında da olsa yerini endişe ve gerginliğe bırakır. Ölüm korkusunun verdiği gerginliği baskı altında tutan kişi, mezar taşında ilginç ve komik bir yazı gördüğünde kendisini gülmekten alıkoyamaz. Çünkü kişinin baskı altında tutulan enerjisi, söz konusu yazının görülmesiyle boşalmış olur ve böylece gülme reaksiyonu ortaya çıkar. Başka bir ortamda karşılaşıldığında mizahi olarak algılanmamasına rağmen bazı yazılara, mezarlıklarda abartılarak gülünmesinin nedeni de rahatlama kuramının savunduğu bu psikolojik süreç olsa gerektir.

Sonuç olarak mizah, -kanımızca- günümüz mezar taşı yazıları üzerinde yapılması gereken araştırma alanlarından yalnızca bir tanesidir. Eski dönemlerimize ait mezar taşlarının kültürel, tarihi ve sanatsal birikimlerimizi geleceğe aktarma işlevi bugün de devam etmekte ve günümüze ait mezar taşları da aynı fonksiyonu yerine getirerek bizden sonraki kuşaklara zamanımızın düşünce yapısı, inanç sistemi, sanat anlayışı ve mizah geleneği gibi pek çok kültürel olguyu iletmektedir. Bu bağlamda denilebilir ki günümüz mezar taşlarında yer alan gülme unsurları, kültürümüzde mevcut olan fakat henüz gün yüzüne çıkarılmamış ölüm-mizah karşıtlamının en güzel örneklerinden biridir.

KAYNAKLAR

- Boyraz, Ş.** (2003). *Türkiye’de Mezar Taşı Sözleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Feinberg, L.** (2010). “Mizahın Sırrı”, (Çev: A. Çelik, F. Koçsoy), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-2*, (Yay. Haz: Ö. Oğuz, S. Gürçayır), Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Morreal, J.** (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*, (Çev: Kubilay Aysener, Şenay Soyer), İstanbul: İris Yayınları.
- Ovies, A. G.** (2006). “Literature, Humor and Death In Old American Cemeteries Gravestones On Death: Words On Life”, *Revista de Estudos Nortamericanos*, No: 11, 93-108.
- Öğüt Eker, G.** (2014). *İnsan Kültür Mizah-Türk Eğlence Endüstrisinde Tüketim Nesnesi Olarak Mizah*, (2. Baskı), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Shavladze, T.** (2015). “The Death and Humor Paradox”, *The Ceration*, Volume: 6, Issue: 1, (ss. yok).
- Şentürk, R.** (2010). *Gülme Teorileri*, İstanbul: Rasyo Yayınları.
- Usta, Ç.** (2009). *Mizah Dilinin Gizemi*, (2. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Veren, E.** (2018). “Eski Türk Yazıtlarında ve Metinlerinde Mizah”, *Köktürk Yazısının Okunuşunun 125. Yılında Orhun’dan Anadolu’ya Uluslararası Türkoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı Cilt: 2*, İstanbul: Kesit Yayınları, 1478-1485.

URL-1: <http://neguzelsozler.blogspot.com/2014/06/mezar-tas-yazlarilginckomikackldini.html>

URL-2: onedio.com/haber/kimisi-ilginc-kimisi-komik-mezar-taslarina-islenmis-19-fantastik-yazi-588345

URL-3: orguelisivehobi.wordpress.com/2014/06/23/mezar-tasiyazilariilginckomikacklidini/

URL-4: <https://www.komikler.com/komik-resimler/mezar-tasi-56186>

URL-5: <https://www.ahaber.com.tr/galeri/yasam/mezar-taslarindaki-ilginc-yazilar>

URL-6: onedio.com/haber/kimisi-ilginc-kimisi-komik-mezar-taslarina-islenmis-19-fantastik-yazi-588345

URL-7: <http://neguzelsozler.blogspot.com/2014/06/mezar-tas-yazlarilginckomikackldini.html>

URL-8: onedio.com/haber/kimisi-ilginc-kimisi-komik-mezar-taslarina-islenmis-19-fantastik-yazi-588345

URL-9: <http://neguzelsozler.blogspot.com/2014/06/mezar-tas-yazlarilginckomikackldini.html>

URL-10: <http://www.komedimerkezi.com/395/kari-dirdiri-komik-resim.html>

KAYNAK KİŞİLER

K1: Gamze A., 32 yaşında, ev hanımı, üniversite mezunu, Yalova'da görmüş, Görüşme T.: 14.09.2018

K2: Oktay A., 45 yaşında, emekli, üniversite mezunu, Trabzon'da görmüş, Görüşme T.: 15.06.2018

K3: Metin K., 70 yaşında, emekli, lise mezunu, Ankara'da görmüş, Görüşme T.: 26.07.2018

K4: Ercan N., 32 yaşında, işçi, lise mezunu, Aydın'da görmüş, Görüşme T.: 21.08.2018

K5: Okan A., 26 yaşında, memur, üniversite mezunu, İstanbul'da görmüş, Görüşme T.: 21.08.2018